

DeanuInstituhtta r.y.
c/o Veikko Guttorm
Nuorgamintie
99990 Nuorgam

Maa- ja metsätalousministeriö

PL 30

00023 VALTIONEUVOSTO

Sähköposti: kirjaamo@mmm.fi

TENOJOEN KALASTUSSOPIMUKSEN UUSIMISTA KOSKEVAT NEUVOTTELUT NORJAN JA SUOMEN VÄLILLÄ – PERINTEISET PYYNTIMUODOT

Viite: Suomen ja Norjan valtioiden sopimus Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä ja siihen liittyvä kalastussääntö (SopS 94/1989)

1. Lähtökohtia

Voimassa olevan Tenojoen kalastussopimuksen tavoitteena on ollut 1) säilyttää ja lisätä Tenojoen vesistön lohikantoja, 2) turvata paikkakunnan väestön lohenkalastukseen perustuvaa elinkeinoa sekä 3) varata kohtuullinen osa lohenkalastuksesta urheilukalastajille (*hallituksen esitys, HE 53/1989 vp, s. 1*).

Tenojoen lohikantojen tilaa pidetään huolestuttavana, erityisesti latva- ja eräiden sivuvesistöjen lohikannat ovat jopa uhattuina (*Falkegård, Morten: Laksebestandene i Tanavassdraget, NINA 1.8.2014*). Erityisesti suurten naaraskalojen osuus saaliista on vähentynyt tasaisesti. Esimerkiksi Utsjoen pääuoman yläosiin lohta ei enää nouse. Karasjoen ja Iesjoen kutukalojen määrä on ollut vain 10–20 % NASCO:n suosituksista johdetuista tavoitteista. Tenon kalastussopimukselle asetetut tavoitteet eivät ole toteutuneet kalakantojen säilyttämisen ja lisäämisen kannalta.

Muualla kuin Utsjoella asuvat kalastajat saivat, kesältä 2012 pidetyn tilaston (*RKTL:n työraportteja 18/2013*) mukaan, jo 47 % Tenojoen pääoman Suomen puolen saaliista. Sopimukselle asetetut tavoitteet, siltä osin kuin sillä oli tarkoitus turvata paikkakunnan väestön lohenkalastukseen perustuvaa elinkeinoa, eivät ole toteutuneet. Paikkakunnan väestön lohenkalastukseen perustuvana elinkeinona pidetään perinteisiä lohenkalastusmuotoja, kuten patokalastus, kulutuspyynti, seisova verkko ja eräillä alueilla nuotta.

Edellä olevan perusteella nykyisen sopimuksen voittajia ovat olleet vain muualta tulevat urheilukalastajat, mitä ei voida pitää asianmukaisena ottaen huomioon vaatimukset Tenojoen kalastukseen perustuvan saamelaisen perusoikeuden kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen (PeL 17.3 §) sekä sen, että saamelaiset ja muut yksityistahot omistavat Tenojoen vesistöä ja kalastuksista (erityisperusteiset kalastusoikeudet) yhteensä n. 90 %. Esimerkiksi Vetsikon osakaskunnan alueella Suomen valtio omistaa rantaviivan pituudesta ainoastaan 15.3 % (*Tenojoen kalastustoimikunnan mietintö II, liite 8*).

Saamelaisilla Suomessa ja Norjassa on perustuslakien (perustuslaki 17.3 § ja grunnloven § 100a) ja kansainvälisen oikeuden (KP-sopimus 27 artikla) turvaama oikeus perinteiseen kalastukseen Tenajoella, mistä tulee ottaa määräys uuden sopimuksen johdanto-osaan ja sopimuksen otettavaan erilliseen artiklaan. Kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimuksen (*SopS 7-8.1976, KP-sopimus*) soveltamiskäytännön mukaan saamelaisten kulttuurin harjoittamisen muodoksi tunnustetaan mm. kalastus ja metsästys (*YK:n ihmisoikeuskomitea: tapaus Kitok v. Sweden 1985*).

Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen (SopS 78/1994) 8(j) artiklan mukaan sopimusvaltion tulee kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti kunnioittaa, suojella ja ylläpitää mm. alkuperäiskansojen tietämystä ja käytäntöä, joka sisältyy biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestäväen käytön kannalta merkityksellisiin perinteisiin elämänmuotoihin. Suomessa ja Norjassa sopimuksen alkuperäiskansoja koskevat velvoitteet koskevat saamelaisia (ks. Norjan osalta myös *naturmangfoldloven, lov 2009-06-19-100*). Yleissopimuksessa tarkoitettu alkuperäiskansojen perinteistä tietoa voidaan määritellä osaamiseksi, joka perustuu erityisesti alkuperäiskansojen kokemuksiin, jotka liittyvät sekä erilaisiin käyttötapoihin että luonnonvarojen hallintaan. Tenajoen vesistön alueella saamelaisten perinteiset kalastusmuodot (pato, kulutus, seisova verkko ja nuotta) saavat yleissopimuksen suojaa.

Norjan ympäristöministeriö *Tine Sundtoft* on julkisuudessa ilmaissut huolensa Tenajoen kalastussopimuksen uusimista koskevien neuvottelujen etenemisestä ja lohikantojen tilasta sekä Suomen matkailukalastajien määrästä Tenajoella. Ministeri Sundtoftin mukaan Norjassa on tiettyjä valmiuksia sanoa irti kalastussopimus syksyllä 2015 (NRK 27.3.2015). Norjassa on tehty juridinen selvitys niistä vaikutuksista, joita aiheutuu Norjan puolen lohenkalastukselle sopimuksen mahdollisesta irtisanomisesta.

Gyrodactylus salaris – lohiloinen on aiheuttanut villin Atlantin lohen lohikannoille mm. Norjassa pahoja tuhoja. Esimerkiksi Finnmarkissa joudutaan ensi vuonna uusimaan kolmannen kerran Skibotnelva:n rotenomyrkkykäsittelyn lohiloisen poistamiseksi joesta (*Eviran julkaisu 1/2013: Teno- ja Näätäinjokien suojelu Gyrodactylus salaris – loiselta s. 16*). Lohiloista koskevat laintasoiset määräykset tulee saattaa asianmukaiselle tasolla Tenon kalastussopimuksen uusimisen yhteydessä.

2. Neuvottelutavoitteista

2.1. Luonnonkantojen suojelu ja ylläpito

Nyt vireillä olevissa Tenajoen kalastussopimusneuvotteluissa voidaan edelleen pitää yhtenä keskeisenä lähtökohtana voimassa olevan sopimuksen tavoitemääritelyä siten, että tärkeimpänä sopimuksen tavoitteena ja tarkoituksena tulee olla Tenajoen vesistössä anadromisten lohikalajien sekä sisävesikalajien luonnonkantojen suojelu ja ylläpito siten, että luonnon monimuotoisuus ja tuotanto säilytetään.

Tämä tavoite voidaan saavuttaa sellaisella yksityiskohtaisella sääntelyllä, joka perustuu kalastusaikojen tarkoituksenmukaiselle sääntelylle, saaliskiintiöiden soveltamiseen sekä kehitettävän uuden venerekisterin soveltamiseen. Rantakalastuksen ehdot tulisi, ottaen huomioon rantakalastajien saamat saalismäärät, yhtenäistää kalastuslupien hintojen ja kalastusaikojen suhteen venekalastuksen kanssa. Rantakalastus on nykyään yhtä tehokasta pyyntimuoto kuin venekalastus vieheellä ja vavalla. Rantakalastuspaikat tulee myös määritellä tarkasti mm. rantaluontoarvojen suojelun ja yksityisten maanomistuksen vuoksi.

Kalakantojen suojelun, ylläpidon ja kehittämisen kannalta on tärkeätä, että säänneltävät kalastajaryhmät määritellään tarkasti. Ongelmia on esiintynyt Suomen puolella sen suhteen, että ulkopaikkakuntalaisten tiukemmin säännelystä kalastajaryhmästä on tapahtunut hallitsematonta ja säännösten vastaista siirtymää vapaammin säännöin kalastavien paikkakuntalaisten ryhmään.

Ongelmia on esiintynyt Suomen puolella myös valtion vesillä *Boratbockassa* tapahtuvan perusteettoman verkkokalastuksen (kulkutus) suhteen, mikä on edustanut sääntelemätöntä ja vaikeasti hallittavaa ylimääräistä lisäkalastuspainetta Tenojoella.

Kalakantojen ja säänneltävyyden kannalta tärkeätä on, että Tenojoen vesistössä verkoilla jatkossa kalastavat vain ne, joilla on nimenomainen viranomaisen (kiinteistötoimitus tai tuomioistuimien) päätökseen perustuva oikeus verkkokalastukseen määrättyllä paikalla. Verkkokalastuspaikat vahvistetaan kiinteistönmääritystoimituksessa, ja päätöksestä voi valittaa maa- ja metsätieteeseen ja jatkovalituksena korkeimpaan oikeuteen. Lähes kaikki verkkopaikat on jo selvitetty. Mitään muita kuin kiinteistötoimituksessa (ja tuomioistuimissa) vahvistettuja ja kiinteistörekisteriin merkittyjä verkkokalastusoikeuksia Suomen puolella ei tule hyväksyä. Tämä koskee sekä yksityisiä vesiä että valtion vettä.

2.2. Saamelaisten perinteisten kalastusmuotojen säilyminen ja ylläpito

Sopimuksen tavoitteeksi tulisi asettaa se, että saamelaisten perinteisten kalastusmuotojen säilyminen ja ylläpito turvataan. Saamelaisten perinteisiä ja vielä käytössä olevia lohenkalastusmuotoja Tenojoen vesistössä ovat pato, kulkutus, seisova verkko sekä eräillä alueilla nuotan veto.

Vaatus Suomessa ja Norjassa asuvien saamelaisten perinteisten kalastusmuotojen turvaamisesta voidaan täyttää saalistavoitteiden asettelun avulla. Tenojoen vesistössä tulisi pyrkiä siihen, että saalis jakautuu jatkossa siten, että 60 % kalastuksesta varataan saamelaisten perinteisille kalastusmuodoille ja loput (40 %) varataan muille kalastusmuodoille (sisältäen koko matkailukalastussektorin). Tämä on mahdollista siten, että periaate 60/40 otetaan läpäisyperiaatteella huomioon säännöksiin laadinnassa. Tämä järjestelmä edellyttää tosin nykyistä kattavampaa ja luotettavampaa saalistointia.

Myös muualla kuin Tenojoen jokilaaksoissa vakituisesti asuvien saamelaisten, jotka omistavat kalastusoikeuksia Tenojoen vesistön alueella, perusoikeudet kulttuuriinsa tulee turvata asianmukaisesti. Perustuslain säännös (17.3 §) saamelaisten oikeudesta kieleensä ja kulttuuriinsa on voimassa koko Suomen alueella asuinpaikasta riippumatta.

3. Urheilu- ja matkailukalastukselle varattava osuus (max 40 %)

Kolmanneksi sopimuksen tavoitteeksi tulisi asettaa se, että yhteensä enintään 40 %:n osuus kalastuksesta varataan urheilukalastajille ja matkailukalastukselle sekä niille, joilla ei ole omistuksessaan kalastusoikeuksia.

Tähän ryhmään kuuluisivat ne, jotka nykyisen sopimuksen 7 artiklan mukaan on määritelty niiksi kalastajiksi, jotka asuvat Tenojoen vesistön jokilaaksojen ulkopuolella (ns. ulkopaikkakuntalaiset). Ulkopaikkakuntalaiset kalastajat myös käyttävät Tenojoen matkailuyritysten palveluja Suomessa ja Norjassa. Myös Utsjoella toimivat matkailuyritykset kuuluvat tähän ryhmään.

Tavoite on saavutettavissa tarkoituksenmukaisella sääntelyllä, saalistilastoinnilla, venerekisterillä ja nykyisen sopimuksen 7 artiklan vertaisella säännöstöllä.

4. Lämpöperiaatteen (60/40) soveltamisesta

Edellä selostetun Tenojoen saaliin jakautumisperiaatteen (60 % kalastuksesta varataan saamelaisten perinteisille kalastusmuodoille ja loput 40 % varataan muille kalastusmuodoille) soveltamisesta voidaan tässä yhteydessä ottaa esille muutama esimerkki.

Lohenkalastuksen aloittaminen

Paikkakuntalaisten kalastuksen harjoittaminen voidaan aloittaa 25.5. ja muiden osalta 10.6.

Lohenkalastuksen lopettaminen

Paikkakuntalaisten kalastuksen harjoittaminen voidaan lopettaa 10.8. ja muiden osalta 1.8.

Perinteisten pyyntimuotojen käyttö lohenkalastuksessa

Verkkopyydysten käyttö on sallittua 25.5. - 10.8., ma klo 19 – to klo 19.

Yhdistyksemme on valmis olemaan mukana sopimuksen jatkovalmistelussa.

Rekisteröidyn yhdistyksemme tarkoituksena on toimia kalastuksen ja kalastuskulttuurin asiantuntijaelimenä Tenojoen vesistöissä esiintyvien anadromisten lohikalojen kalastamisessa ja kalakantojen hoidossa sekä ylläpitää ja kehittää sitä perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettua saamelaisten kulttuuria ja saamen kieltä, joka saa eri jokisaamelaisia ilmenemismuotoja Tenojoen vesistöissä esiintyvien lohikalojen kalastamisessa ja kalakantojen hoidossa sekä yhteiskunnallisten asioiden hoitamisessa.

Utsjoella 19.8.2015

DeanuInstituhtta ry

Veikko Guttorm
puheenjohtaja
pitäjänneuvos
Nuorgam